

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

КАРИЧКОВСЬКИЙ Василь Дмитрович

УДК 378.6

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ
АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
БИКОВСЬКА Олена Володимирівна,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри позашкільної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
РОМАНОВСЬКИЙ Олександр Олексійович,
Українсько-американський університет Конкордія,
ректор;

доктор педагогічних наук, професор
АМЕЛІНА Світлана Миколаївна,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри іноземної філології і перекладу;

доктор педагогічних наук, доцент
СУЩЕНКО Лариса Олександрівна,
Класичний приватний університет, професор кафедри
освіти та управління навчальним закладом.

Захист відбудеться 31 травня 2018 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 27 квітня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

В. Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах становлення ринкової економіки пріоритетними напрямами державної політики України є вдосконалення інституційного середовища аграрного сектору та гармонізація вітчизняного законодавства відповідно до європейських і світових підходів.

Повноцінна реалізація потенціалу аграрного сектору передбачає забезпечення високої економічної ефективності господарювання, що ґрунтується на виробництві якісної конкурентоспроможної продукції з використанням високоінтенсивних технологій та її ефективної реалізації. За таких умов істотно зростає роль системи управління, де провідну функцію відіграє належне забезпечення агровиробництва висококваліфікованими менеджерами, здатними до вирішення питань управління, планування та контролю у підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання.

Ефективне управління передбачає оволодіння майбутнім менеджером знаннями з економіки, управління, маркетингу, фінансів та кредиту, організації виробництва, прогнозування, бухгалтерського обліку та аудиту, управління персоналом, технологій вирощування сільськогосподарських культур та утримання тварин, маркетингу, логістики, прийняття управлінських рішень в умовах ризику та невизначеності, сучасних інформаційних технологій, іноземних мов та загальнотеоретичних знань.

Однією з необхідних передумов забезпечення підготовки конкурентоздатних фахівців є модернізація системи вищої освіти України з урахуванням правових, економічних, євроінтеграційних, соціокультурних та політичних чинників інституційного середовища. Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», Указами Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти», «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти», «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» та іншими нормативно-правовими актами визначені шляхи регулювання навчання, виховання та професійної підготовки громадян України, зокрема й аграрної освіти як складової частини професійної і вищої освіти в цілому.

У такому контексті одним із найважливіших завдань є вивчення та впровадження сучасного досвіду інших держав з аналогічними для України освітніми умовами з метою прогнозування напрямів модернізації професійної підготовки й включення кращих елементів іноземного досвіду у національну систему вищої освіти. Серед них особливої актуальності набувають питання

професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю.

Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців досліджувалися вітчизняними та зарубіжними вченими за різними напрямками.

Так, концептуальні напрями розвитку національної освіти висвітлені у працях В. П. Андрущенко, Л. М. Гриневич, І. А. Зязюна, В. Г. Кременя, В. С. Курила, В. І. Лугового, С. М. Ніколаєнка, П. М. Сауха та ін. Вивченню різних аспектів історії педагогіки присвячені праці Л. П. Вовк, Н. П. Дічек, О. В. Сухомлинської та ін. Прикладними розробками з психолого-педагогічних питань освіти та соціально-педагогічної роботи займалися такі вчені, як Ю. К. Бабанський, І. Д. Бех, О. В. Биковська, В. І. Бондар, В. А. Василенко, В. М. Галузинський, Н. А. Глузман, П. М. Гусак, Н. М. Дем'яненко, М. Б. Євтух, М. С. Корець, В. В. Краєвський, Г. М. Лактіонова, О. І. Локшина, П. Г. Лузан, О. В. Матвієнко, Н. Г. Ничкало, Г. М. Падалка, О. С. Падалка, В. Ф. Паламарчук, В. Д. Сиротюк, С. О. Сисоєва, Л. О. Сущенко Л. П. Сущенко, Т. І. Сущенко, О. В. Тимошенко, О. Л. Шевнюк, М. К. Шеремет та ін..

Проблеми професійної підготовки фахівців аграрної сфери досліджували у своїх працях С. М. Амеліна, розкривши теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів; С. О. Білан аналізував аграрну освіту в Україні у контексті історичного аспекту; С. Г. Заскалета розглядала тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу; І. В. Ляшенко займалася вивченням особливостей формування готовності майбутніх аграріїв до реалізації міжнародних фахових програм; Д. О. Мельничук розглядав нові підходи до вищої аграрної освіти; В. І. Свистун досліджувала психолого-педагогічні умови удосконалення економічної підготовки студентів вищих аграрних закладів освіти та ін..

Удосконаленню змісту і форм професійної підготовки майбутніх менеджерів присвячені праці таких науковців: А. В. Антонець вивчав формування прогностичних умінь майбутніх менеджерів у вищих аграрних навчальних закладах; Ю. М. Атаманчук аналізував організаційно-педагогічні умови самостійної роботи майбутніх менеджерів підприємницької діяльності в інформаційному навчальному середовищі університету; Л. І. Бондарєва розглядала навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організації в економічних університетах; Л. Влодарска-Зола та О. М. Капітанець досліджували професійну підготовку майбутніх менеджерів у вищих технічних навчальних закладах; Ю. А. Галайко зосередила увагу на методичній системі математичної підготовки майбутніх менеджерів; Н. Л. Замкова присвятила праці організації, формуванню професійних якостей майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності у процесі вивчення

іноземних мов; Т. В. Качеровська займалася вивченням навчально-ігрового проектування у професійній підготовці майбутніх менеджерів організацій; Т. І. Коваль дослідила теоретичні та методичні основи професійної підготовки з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів; Н. І. Кожемякіна досліджувала питання соціально-педагогічних умов формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-аграріїв; М. В. Опольська аналізувала формування гуманістичної спрямованості майбутніх менеджерів-економістів у процесі професійної підготовки; С. М. Тарасова розглядала формування готовності до управлінської діяльності у майбутніх менеджерів фінансово-економічного профілю; О. О. Фастовець зосередив увагу на екологічній підготовці майбутніх менеджерів з туризму у вищих навчальних закладах; Н. С. Хмілярчук аналізувала педагогічні умови організації навчальної практики майбутніх менеджерів туристичної сфери; І. М. Шупта акцентувала увагу на підготовці майбутніх менеджерів сфери агропромислового комплексу до попередження конфліктів в управлінській діяльності та ін..

Тема вищої професійної освіти за кордоном знайшла відображення у працях Н. В. Абашкіної, яка розглядала принципи розвитку професійної освіти в Німеччині; С. М. Амеліна зосередила увагу на особливостях дуальної системи вищої професійної освіти у навчальних закладах Німеччини; Н. М. Бідюк розглянула розвиток змісту та форм організації підготовки бакалаврів інженерії в університетах Великої Британії; В. Ф. Бондаренко та О. В. Вощевська вивчали тенденції розвитку вищої аграрної освіти та особливості професійної підготовки інженерів-аграрників у США; Є. В. Громова зосередила увагу на сучасних тенденціях розвитку професійної технічної освіти у Польщі; Л. М. Ляшенко розкрила проблеми реформування професійної освіти у Фінляндії в умовах глобалізаційних процесів; О. О. Романовський акцентував увагу на теорії і практиці підприємницької освіти у розвинутих зарубіжних країнах; М. Я. Сорока висвітлив особливості розвитку початкової професійної освіти в умовах децентралізації у Російській Федерації та ін.

Однак, у теорії та практиці професійної освіти залишається малодослідженою проблема підготовки майбутніх менеджерів аграрної галузі безпосередньо у контексті порівняльного аналізу освітніх систем України та іноземних держав. Дане питання не було предметом цілісного наукового вивчення, що й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження: **«Теорія і практика професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю: порівняльний аналіз»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Державної програми розвитку вищої освіти на 2005–2007 роки, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 08.09.2004 р. № 1183 та здійснено відповідно до плану

науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 28.01.2004 р.).

Тему дослідження було затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 4 від 28.11.2013 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 29.04.2014 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та провести порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України та іноземних держав з розробкою відповідних рекомендацій.

Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

1. З’ясувати стан наукової розробки і практики професійної підготовки менеджерів в університетах аграрного профілю.

2. Здійснити термінологічний аналіз основних понять і термінів, сформулювати визначення поняття «університет аграрного профілю» та «професійна підготовка майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю».

3. Охарактеризувати систему професійної підготовки майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти в аспекті різноманітних компонентів.

4. Розкрити особливості професійної підготовки менеджерів в університетах аграрного профілю України та інших держав за інституціональним та організаційним компонентами.

5. Визначити дидактичні основи професійної підготовки майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти України та досліджуваних країн.

6. Розробити рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України на основі досвіду та практик іноземних держав.

Об’єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх менеджерів.

Предмет дослідження: порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України та іноземних держав.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять нормативно-правові акти у галузі освіти, фундаментальні наукові праці українських та іноземних учених з історії, теорії та практики освіти; енциклопедичні, періодичні видання, матеріали міжнародних та вітчизняних організацій з питань освіти.

У процесі написання дисертації було використано офіційні документи щодо систем вищої освіти України та іноземних держав, національні освітні

стандарти, навчальні плани освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки менеджерів Національного університету біоресурсів та природокористування України, Сумського національного аграрного університету, Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва, Аграрного університету імені Гуго Коллонтая у Кракові, Університету сільського господарства у Варшаві, Університету природничих наук у Любліні, Російського державного аграрного університету «Московська сільськогосподарська академія імені К. А. Тимірязєва», Саратовського державного аграрного університету, Омського державного аграрного університету; статистичні матеріали World Development Indicators та World Development Report (Світовий банк), World Educational Encyclopedia (Бібліографічна база даних WorldCat), Інформаційної системи «Конкурс», Інформаційного ресурсу «Education.ua», Державної служби статистики України, Федеральної служби державної статистики (Росстат), Центральної статистичної служби Польщі.

У дисертаційній роботі використані такі **методи дослідження**: *теоретичні*: вивчення й аналіз педагогічної та методичної літератури, нормативних документів з професійної підготовки менеджерів; порівняння, класифікація, узагальнення для здійснення теоретичного аналізу проблеми професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України та досліджуваних країн; *емпіричні*: вивчення, аналіз та узагальнення практики підготовки майбутніх менеджерів; анкетування, інтерв'ю, бесіди з викладачами та студентами; педагогічне спостереження умов навчання майбутніх менеджерів; статистична та аналітична обробка даних з використанням методів кореляційного та регресійного аналізів для виявлення особливостей професійної підготовки з обґрунтуванням рекомендованих напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх менеджерів у вітчизняних закладах вищої освіти аграрного профілю.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період початку XXI ст.

Нижня межа дослідження – 2002 р. – зумовлена прийняттям Закону України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. № 2984-III.

Верхня межа – 2016 р. – зумовлена прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII та нового Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266.

Територіальні межі дослідження. Головна увага в дослідженні приділена Україні як державі, що має значний досвід і напрацювання у сфері професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю.

Окрема увага зосереджена на Республіці Польща як представникові Європейського Союзу та Російській Федерації, що репрезентує систему підготовки країн СНД.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– *вперше* на основі порівняльного аналізу розкрито систему підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України та іноземних держав; представлено рекомендації щодо професійної підготовки майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти з урахуванням досвіду іноземних держав;

– *удосконалено* науково-методологічне обґрунтування підготовки майбутніх менеджерів як системи, визначено та обґрунтовано її структурні компоненти (інституціональні, організаційні, дидактичні); поняття «університет аграрного профілю» та «професійна підготовка майбутніх менеджерів»; компаративний аналіз кількісних показників оцінки ефективності професійної підготовки майбутніх менеджерів у розрізі університетів аграрного профілю;

– *отримали подальшого розвитку* основні підходи і положення щодо діяльності аграрних закладів вищої освіти; змісту професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю; рекомендації щодо використання іноземного досвіду для професійної підготовки в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій щодо професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю з урахуванням досвіду іноземних держав, зокрема оптимізації структури навчальних планів освітньо-професійних та освітньо-наукових програм і розробки методичних рекомендацій щодо вдосконалення підготовки майбутніх менеджерів у аграрних ЗВО України, що дозволить покращити якість вітчизняної освіти. Матеріали дослідження можуть бути використані у навчальному процесі вищої школи та на курсах підвищення кваліфікації.

Особистий внесок здобувача. Результати дисертаційного дослідження отримані автором самостійно. У спільних публікаціях з О. А. Роєнком та О. М. Саковською проведено розрахунки комплексних нормативів витрат на здійснення технологічних операцій [3], окреслено особливості системи менеджменту в аграрних формуваннях України [4]; у публікації з О. А. Роєнком, О. М. Саковською та М.І. Дяченком обґрунтовано методологічну складову проблеми планування та управління на лісогосподарських підприємствах [5]. У співавторстві з С. П. Каричковською охарактеризовано внутрішні фактори впливу на процес підготовки майбутніх учителів англійської мови в університетах України [6], визначено сукупність інституційних засад підготовки майбутніх менеджерів в аграрних ЗВО України [10], проаналізовано особливості сучасних підходів до навчання іноземної мови у немовних ЗВО

[12], окреслено теоретичні аспекти професійно-орієнтованого навчання іноземної мови у немовних ЗВО України [25], визначено регіональні особливості територіального районування аграрних ЗВО у розрізі економічних регіонів України [31]. У навчально-методичних матеріалах розроблено рекомендації для проведення практичних занять, написання курсових робіт, проходження навчальної практики та розрахунку комплексних нормативів витрат у галузях сільського господарства для студентів аграрних ЗВО України [32-42].

Впровадження результатів дослідження. Теоретичні висновки та практичні матеріали наукового дослідження впроваджені у практику Інституту екології економіки і права (довідка № 2 від 01.02.2017 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 01–10 / 2270 від 29.12.2016 р.), ПВНЗ «Європейський університет» Уманської філії (довідка № 3 від 02.02.2017 р.), Вінницького національного аграрного університету (довідка № 12-48-252 від 23.02.2017 р.), Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (довідка № 2/28-599 від 19.03.2017 р.).

Достовірність наукових положень і результатів дослідження підтверджується цілісністю теоретичної та методологічної обґрунтованості вихідних позицій досліджуваної проблеми, використанням комплексу різноманітних методів дослідження та їх адекватністю відповідно до мети і завдань дослідження, репрезентативністю вибірки і статистичною значущістю одержаних емпіричних даних, апробацією результатів дослідження.

Апробація результатів дисертації здійснювалася на науково-практичних конференціях і семінарах, зокрема міжнародних: Восьма Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Простір і час сучасної науки» (19 - 21 квітня 2012 р.); «Теоретичні і практичні інновації в науці» (Гданськ, 28 квітня 2012 р.); «Наукова еліта у розвитку держав» (Київ, 9 - 10 жовтня 2012 р.); Міжнародна наукова конференція «Між двома освітами» (Вища школа педагогіки, Лодзь, 3 - 4 квітня 2014 р.); Міжнародний освітній конгрес (Київ, 12 - 14 червня 2014 р.); Міжнародний екологічний форум «Екологічна політика: між кризами та реформами» (Київ, 13 лютого 2015 р.); П'ята Всеукраїнська науково-практична конференція «Менеджмент ХХІ століття: проблеми і перспективи» (Умань, 6 листопада 2015 р.); Четверта міжнародна науково-практична конференція «Наукова еліта у розвитку держав» (Київ, 15 - 16 червня 2016 р.); Десята міжнародна науково-практична конференція «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (Умань, 21 - 22 квітня 2016 р.); Шоста Всеукраїнська науково-практична конференція «Менеджмент ХХІ століття: проблеми і перспективи» (Умань, 17 листопада 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція

«Наука та інновації» (Київ, 30 - 31 травня 2017 р.); Друга міжнародна конференція «Сучасна вища освіта: реалії проблеми, перспективи» (Кременчук, 12 - 13 жовтня 2017 р.); «Актуальні питання позашкільної освіти в умовах децентралізації та реформування системи освіти» (Київ, 5 грудня 2017 р.); на засіданнях кафедри менеджменту Уманського національного університету садівництва, кафедри фінансів та кредиту Інституту екології економіки і права, науково-дослідної лабораторії теорії та методики позашкільної освіти; конференціях, семінарах, «круглих столах» міжнародного, всеукраїнського, районного рівнів з питань вищої професійної освіти тощо.

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено у 48 публікаціях, з яких 1 монографія, 4 навчальні посібники, 11 навчально-методичних матеріалів, 21 стаття у наукових фахових виданнях, 5 статей у міжнародних наукових фахових виданнях, 6 статей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Кандидатська дисертація «Внутрішньогосподарські економічні відносини в сільськогосподарських підприємствах у пореформений період» (спеціальність 08.06.01 – економіка, організація та управління підприємствами) захищена у 2003 році в Інституті аграрної економіки УААН. Матеріали у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура дисертації. Робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (460 найменувань) і включає 144 таблиці, 55 рисунків. Загальний обсяг дисертації 470 сторінок, з них основна частина – 410 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність роботи; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення дослідження; подано відомості про впровадження та апробацію результатів дослідження на наукових конференціях та в публікаціях за темою дисертації, структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі «**Теоретичні засади розвитку вищої аграрної освіти**» проаналізовано базові теоретичні поняття дослідження. Розкрито теоретичні основи вищої аграрної освіти та представлено особливості професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України та іноземних держав.

Встановлено, що сучасний етап розвитку України зумовлений тим, що її складники – політика в освітній, науковій, культурній сферах – є вагомими чинниками зміцнення національної ідентичності, консолідації суспільства та забезпечення умов для прискорення соціально-економічного розвитку України.

Особливе місце в інноваційному розвитку України займають аграрна освіта, наука та виробництво. Вітчизняний аграрний сектор формує близько 65% фонду споживання населення, забезпечуючи національну продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, причому його частка у загальному обсязі ВВП становить 16,9%, а у структурі вітчизняного експорту частка продукції аграрного сектору складає понад 9% загальної вартості.

Встановлено, що сучасне високоінтенсивне сільськогосподарське виробництво вимагає фахівців широкого профілю, обізнаних з особливостями технологічних процесів у галузях агровиробництва, економіки, бухгалтерського обліку, менеджменту та інших сфер знань, що відповідає професії менеджера.

Аналіз змісту існуючих теоретичних положень і практики дозволив сформулювати основні поняття і терміни, серед яких: «аграрна освіта», «університет аграрного профілю», «професійна підготовка майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю» тощо.

Дослідженням встановлено, що вища аграрна освіта – це система підготовки фахівців для аграрного сектору економіки в університетах аграрного профілю. Університет аграрного профілю є галузевим аграрним закладом вищої освіти (ЗВО), що здійснює професійну підготовку фахівців переважно за спеціальностями галузі знань аграрні науки та продовольство, провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти, прикладні наукові дослідження й культурно-просвітницьку діяльність, є провідним науковим і методичним центром і має розвинуту інфраструктуру.

Одним із основних видів діяльності університетів аграрного профілю є професійна підготовка майбутніх менеджерів як підготовка, спрямована на здобуття кваліфікації за спеціальністю менеджмент, що передбачає ґрунтовну теоретичну і практичну підготовку, необхідну для здійснення професійної діяльності.

Виявлено, що методологічною основою підготовки майбутніх менеджерів для аграрного сектору є системний підхід, який ґрунтується на наукових знаннях з педагогіки, економіки, філософії, психології, соціології та ін. й дозволяє уникнути однобічності, фрагментарності, а отже, неповноти аналізу.

Окремої уваги заслуговує реалізація Україною євроінтеграційної стратегії та, відповідно, проведення компаративного аналізу професійної підготовки майбутніх менеджерів у закладах вищої освіти України та іноземних держав. Серед них різні системи професійної підготовки студентів-менеджерів в університетах аграрного профілю, зокрема Республіки Польща як представника Європейського Союзу та Російської Федерації, що репрезентує систему підготовки країн пострадянського простору.

У процесі дослідження встановлено, що сучасна підготовка майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю здійснюється на таких рівнях

вищої освіти, як: перший (бакалаврський) та другий (магістерський) рівень, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти бакалавр та магістр.

Теоретико-змістовний аналіз термінів «бакалавр» та «бакалаврат» показав, що у системі вищої освіти Республіки Польща вони відповідають поняттю «ліценціат» (польськ. – licencjat), а у Російській Федерації – поняттям «бакалавр» та «бакалавріат» (рос. – бакалавр, бакалавриат). Терміни «магістр» та «магістратура» (рос. – магистр, магистратура; польськ. – stopień magistra, studia magisterskie) у системах вищої освіти усіх досліджуваних країн мають тотожні значення.

На підставі дослідження визначено основні структурні компоненти професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю, серед яких особливу увагу приділено інституціональним, організаційним і дидактичним компонентам.

Встановлено, що інституціональний компонент професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю передбачає політико-правові умови, законодавство (нормативне забезпечення), державне управління та інституціональну структуру, загалом заходи та дії, які здійснює держава у галузі діяльності аграрних закладів вищої освіти; організаційний компонент є компонентом, до якого належить інфраструктура закладів вищої освіти, їх організаційна, освітня, наукова, кадрова діяльність; дидактичний – пов'язаний із метою, змістом, формами, методами та засобами професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю.

Таким чином, можемо відзначити, що уніфікація європейської та української освітніх систем потребує нових підходів при підготовці майбутніх фахівців, зокрема й аграрного профілю. Серед них особливої уваги заслуговують інституційні та організаційні засади професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України та іноземних держав.

У другому розділі **«Інституціональні та організаційні особливості підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України, Республіки Польща та Російської Федерації»** проаналізовано інституційні та організаційні засади вищої аграрної освіти у досліджуваних країнах. Розкрито особливості нормативної бази, визначено перелік аграрних ЗВО та вивчено їх регіональний розподіл за територіально-адміністративними одиницями, досліджено особливості кадрового забезпечення та вступних кампаній за спеціальністю менеджмент.

Зазначимо, що сучасний вітчизняний освітній ринок передбачає поступове входження національних закладів освіти до глобального освітнього простору. У зв'язку з цим необхідним постає аналіз нормативно-правового

забезпечення підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України, Республіки Польща та Російської Федерації як необхідної передумови реалізації освітньої політики держави.

На основі аналізу нормативних документів визначено, що підготовка майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти досліджуваних держав здійснюється відповідно до чинного законодавчого забезпечення. Так, в Україні основний нормативний акт, що регулює освітні процеси в аграрних університетах є Закон України «Про вищу освіту», у Республіці Польща – Закон «Про вищу освіту» (польськ. Prawo o szkolnictwie wyższym), Російській Федерації – Федеральний закон про вищу освіту у Російській Федерації (рос. – Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации»).

Встановлено, що в Україні вищу освіту здобувають за п'ятьма ступенями: молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук; система вищої освіти Польщі базується на трирівневій структурі: ліценціат (licencjat або inżynier), магістр (magister), доктор (PhD, doktor); у Росії існує чотирирівнева система вищої освіти: бакалавріат, спеціалітет, магістратура, підготовка кадрів вищої кваліфікації.

Інституційний аналіз мережі університетів аграрного профілю України, Республіки Польща та Російської Федерації показав їх різне співвідношення. Так, в Україні підготовку студентів здійснюють 22 аграрні заклади вищої освіти; у Польщі згідно з даними Міністерства науки та вищої освіти Республіки Польща функціонує 6 аграрних закладів вищої освіти, кожен із яких представляє окремий макрорегіон; у Російській Федерації, за даними Міністерства сільського господарства РФ, підготовку фахівців здійснюють 54 аграрних ЗВО.

Здійснюючи інституціональний аналіз особливостей підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України, Республіки Польща та Російської Федерації нами встановлена їх подібність та окремі відмінності. Визначено, що система вищої освіти у кожній з досліджуваних країн регулюється спеціальним національним законом про вищу освіту; вступ до ЗВО відбувається за аналогічними принципами, а саме незалежній перевірці та оцінці знань у розрізі навчальних предметів та конкурсній системі зарахування. Схожість освітніх систем підтверджується і взаємовизнанням дипломів про вищу освіту, рівень знань оцінюється та конвертується на основі положень Європейської кредитно-трансфертної системи (ECTS).

Проведено аналіз територіально-економічного районування забезпеченості закладами вищої освіти аграрного профілю України, Республіки Польща та Російської Федерації з метою встановлення доступності студентів.

Визначено, що в Україні існує 9 економічних районів, які мають достатню забезпеченість закладами вищої освіти аграрного профілю, проте це забезпечення не є рівномірним. Так, Північно-Західний та Донецький регіони

представлені лише Національним університетом водного господарства та природокористування і Луганським національним аграрним університетом відповідно, тоді як на території Північно-Східного регіону функціонують 5 аграрних ЗВО.

Аналіз кадрового забезпечення народногосподарського комплексу випускниками аграрних ЗВО у розрізі економічних регіонів України показав, що у розрахунку на 100 тис. осіб населення кількість студентів, які навчаються у закладах вищої освіти аграрного профілю, варіює від 272 осіб у Причорноморському економічному регіоні до 656 осіб у Північно-Східному. Найвищі відсоткові значення частки студентів аграрних ЗВО у структурі населення регіону відмічаються у Північно-Західному, Центральному, Північно-Східному та Подільському регіонах. Відповідно, найменші значення даного показника фіксуємо у Столичному, Донецькому, Придніпровському, Причорноморському та Карпатському регіонах. З'ясовано, що найвище значення забезпеченості у розрахунку на одне сільськогосподарське підприємство колективного способу організації виробництва спостерігається у Північно-Західному, Північно-Східному, Донецькому та Карпатському економічних регіонах з рівнем близько 20 студентів на підприємство, тоді як для агропідприємств інших регіонів такий показник знаходиться на рівні 5,96 - 11,57, а для Причорноморського, Придніпровського та Центрального економічних регіонів України характерним є відносно низький рівень забезпечення аграрними ЗВО.

На основі проведеного дослідження розраховано рівні забезпеченості сільськогосподарських підприємств територіально-економічних регіонів студентами аграрних ЗВО (рис. 1).

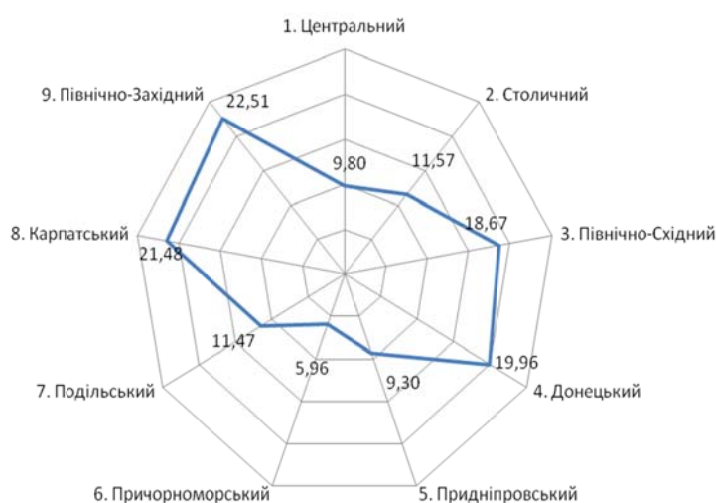

Рис. 1. Співвідношення чисельності студентів аграрних ЗВО до кількості сільськогосподарських підприємств (без урахування фермерських господарств) за економічними регіонами, осіб на підприємство

Аналіз територіально-економічного районування у Республіці Польща показав, що відповідно до Постанови ЄС № 1888/2005 від 26.10.2005 р. створення загальної класифікації територіальних одиниць для статистики (NUTS) виділяють шість макрорегіонів, що об'єднують 16 воєводств.

Вивчено, що у розрахунку на один аграрний ЗВО Республіки Польща припадає від 2751,6 тис. га загальної території у Південному макрорегіоні, до 6670,7 тис. га – у Північно-Західному. У розрахунку на чисельність населення значення співвідношення варіює від 3915,5 тис. осіб у Південно-Західному макрорегіоні до 9019,9 тис. осіб у Центральному, а у решті регіонів на один аграрний ЗВО припадає від 5,4 до 7,9 млн. осіб.

Проведений аналіз територіального розподілу аграрних університетів Польщі дозволив нам зробити висновок, що у розрізі визначених адміністративно-територіальних одиниць вони розміщені відносно рівномірно, що дозволяє повною мірою використовувати навчально-педагогічний потенціал, а народногосподарському комплексу Польщі – мати достатнє забезпечення висококваліфікованими фахівцями.

За адміністративно-територіальним розподілом Російської Федерації існує 8 федеральних округів. Досліджено, що найвищим рівнем забезпечення населення аграрними ЗВО Російської Федерації за територіальним розподілом характеризуються Далекосхідний, Приволзький, Північнокавказький та Центральний федеральні округи, де на один аграрний ЗВО припадало від 2,07 до 2,43 млн. населення. Крім цього, визначено, що найнижчим забезпеченням характеризувався Південний федеральний округ. Проведений аналіз територіального розподілу кількості аграрних ЗВО та стану розвитку сфери АПК у розрізі федеральних округів РФ дозволив виявити значні диспропорції у Південному федеральному окрузі, що характеризується великою кількістю населення, значною площею сільськогосподарських угідь та чисельністю великих та середніх агропідприємств з одночасно малою кількістю аграрних ЗВО.

Досліджено питання кадрового забезпечення і визначено, що аграрні ЗВО України мають достатній кадровий потенціал – більше 10,5 тисяч викладачів, з них 2/3 або 66,3% з науковими ступенями кандидата або доктора наук, що дозволяє здійснювати навчальний процес на високому професійному рівні. Загалом, у розрахунку на один аграрний ЗВО припадало 484 педагогічних працівники.

Встановлено, що найвищі абсолютні значення чисельності професорсько-викладацького складу відмічаються у Національному університеті біоресурсів і природокористування України, Національному університеті водного господарства та природокористування, Луганському національному аграрному університеті та Сумському національному аграрному університеті, де кількість викладачів перевищує півтисячі осіб, а найменшою за чисельністю є Харківська державна зооветеринарна академія.

Найвище значення частки працівників з науковими ступенями доктора або кандидата наук відмічається у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, Уманському національному університеті садівництва та Житомирському національному агроекологічному університеті і становить більше 80%.

При цьому за досліджуваний період на одного педагогічного працівника в аграрних ЗВО України у середньому припадало більше 17 студентів, тоді як для Вінницького національного аграрного університету, Луганського національного аграрного університету та Сумського національного аграрного університету таке співвідношення було найвищим і становило більше 25 студентів, а найнижчими значеннями таке співвідношення характеризувалося в Уманському національному університеті садівництва (12,2 : 1), у Національному університеті біоресурсів і природокористування України (11,0 : 1) та у Житомирському національному агроекологічному університеті (5,4 : 1).

Проаналізовано стан підготовки майбутніх менеджерів в закладах вищої аграрної освіти України та іноземних держав. Так, згідно з переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти освітніх ступенів бакалавр та магістр підготовка менеджерів в аграрних університетах України проводиться за єдиною спеціальністю 073 «Менеджмент».

У Польщі згідно з Розпорядженням Міністра науки і вищої освіти Республіки Польща від 12.06.2006 р. визначено 118 напрямів підготовки студентів рівня бакалавр та магістр у системі вищої освіти. Серед визначеного переліку підготовку майбутніх менеджерів передбачено 2 напрями: «Zarządzanie» (Менеджмент) та «Zarządzanie i inżynieria produkcji» (Управління та виробництво продукції).

Встановлено, що згідно з наказом Міністерства РФ від 12.09.2013 р. № 1061 «Об утверждении перечней специальностей и направлений подготовки высшего образования» за укрупненою групою спеціальностей 38.00.00 «Экономика и управление» (Економіка та управління) передбачено підготовку бакалаврів за сімома напрямами підготовки, а магістрів – за дев'ятьма. При цьому, бакалаврів готують за напрямом підготовки 38.03.02 «Менеджмент», а магістрів – за 38.04.02 «Менеджмент» відповідно. Підготовка випускників ОКР спеціаліст у РФ за напрямом підготовки «Менеджмент» не здійснюється. Загалом, підготовку бакалаврів напряму «Менеджмент» здійснюють у 51 з 54 аграрних ЗВО, а магістрів – у 37.

Проаналізовано фінансове забезпечення і визначено, що відносний показник рівня державного фінансування у розрахунку на одного студента ЗВО України нижчий на 76%, ніж у Республіці Польща та на 39%, порівняно з Російською Федерацією, що є наслідком складної економічної ситуації.

З'ясовано, що особливістю польської системи вищої освіти є високий відсоток приватних ЗВО у структурі освітніх інституцій, їх частка майже втричі вища, ніж в Україні. Розвинена система приватних ЗВО дозволяє істотно зменшити бюджетне навантаження, а за умов належної регламентації та інспекції їх діяльності зможе забезпечити народногосподарський комплекс висококваліфікованими фахівцями.

Порівняльний аналіз підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю за інституціональним компонентом представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю за інституціональним компонентом

Україна	Республіка Польща	Російська Федерація
Основний нормативний акт, що регулює освітні процеси в аграрних університетах		
Закон України «Про вищу освіту»	Закон про вищу освіту (польськ. – Prawo o szkolnictwie wyższym)	Федеральний закон про вищу освіту у Російській Федерації (рос. – Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации»)
Принцип вступу до ЗВО		
На базі ЗНО (незалежне оцінювання знань за певними предметами), конкурс	Незалежне оцінювання знань за певними предметами (польськ. – Nowa matura), конкурс	Незалежне оцінювання знань за певними предметами (рос. – Единый государственный экзамен (ЕГЭ)), конкурс
Розмір ВВП аграрного сектору економіки, млн. дол. США		
12834,2	11424,8	62985,6
Середня сума загальнодержавних витрат на одного студента ЗВО, дол. США		
1594,7	2805,3	2219,3
Кількість аграрних ЗВО		
22	6	54
Кількість студентів аграрних ЗВО, тис. осіб		
97,3	31,9	350,0
Термін навчання на бакалавраті на базі середньої освіти, років		
4	3	4
Взаємне визнання дипломів ЗВО		
Так	Так	Так

На основі проведеного дослідження було визначено організаційні особливості підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України.

Вихідною базою інформації для проведення аналізу показників вступних кампаній були кількісні показники інформаційної системи «Конкурс» у розрізі аграрних ЗВО України денної та заочної форм навчання ОКР бакалавр, спеціаліст та магістр, зокрема ліцензований обсяг, обсяг державного замовлення, кількість поданих заяв та кількість зарахованих студентів.

З метою визначення ефективності вступних кампанії аграрних ЗВО України за напрямом підготовки 030601 «Менеджмент» за досліджуваний період нами запропоновано систему показників, що відображають їх ефективність:

1. Співвідношення кількості зарахованих студентів до ліцензованого обсягу, що може свідчити про відповідність наданої державою кількості ліцензованих місць реальним потребам ЗВО. Високі значення вказаного показника характеризують більш ефективне виконання ліцензійних умов надання освітніх послуг. Низькі значення показника свідчать як про малі набори, так і про можливий нераціональний розподіл ліцензованих місць у розрізі ЗВО, що у свою чергу, суб'єктивно відображає низьку привабливість навчання за вказаною спеціальністю, або «непрестижність» ЗВО.

2. Співвідношення кількості зарахованих студентів до загальної кількості поданих заяв. Даний показник може свідчити про усвідомлений вибір абітурієнтом певного ЗВО, що є одним із показників ефективності професійної орієнтації.

3. Співвідношення кількості державних місць до кількості зарахованих студентів. Вважаємо, що зазначений показник може свідчити про надання переваги безкоштовній формі навчання незалежно від якості освітніх послуг та про істотну різницю сумарної вартості навчання у столичних та регіональних ЗВО, що включає плату за навчання, вартість проживання, транспортні витрати тощо.

4. Співвідношення кількості місць державного набору до ліцензованого обсягу. На нашу думку, таке співвідношення є одним із індикаторів адміністративного регулювання кількості майбутніх фахівців певної спеціальності, визначеної із урахуванням соціально-економічної ситуації конкретного регіону та відповідного регіонального ЗВО, що здійснює підготовку фахівців зазначених спеціальностей.

Визначено, що в аграрних ЗВО України обсяг ліцензованого набору у 2015 р., порівняно з 2012 р. скоротився на 14,9%. При цьому, за розрахованим показником коефіцієнта лінійної регресії значення ліцензованого обсягу характеризувалося тенденцією щорічного скорочення на 151,9 місця. У 2015 р.,

порівняно з 2012 р. вищі значення ліцензованого обсягу мали лише Львівський НАУ (+5,3%), Одеський ДАУ (+8,0%) та Миколаївський НАУ (+20,0%), а найістотніше скорочення, майже у чотири рази, відмічалось у Житомирському НАЕУ, у два з половиною рази – у Подільському ДАТУ та двократне – у Білоцерківському НАУ. Для решти ЗВО цей показник варіював від 67% до 93,5%.

За досліджуваний період кількість місць державного замовлення у розрізі аналізованих аграрних ЗВО скоротилася з 544 до 372, або до рівня 68,4%. Незважаючи на тенденцію загального скорочення державного фінансування, три ЗВО характеризувалися збільшенням чисельності місць держзамовлення. Так, на 6,7% у 2015 році порівняно з 2012 роком, зросла чисельність місць державного замовлення у НУБіП та Національному лісотехнічному університеті. Найістотніше скорочення чисельності державного замовлення відмічаємо у Житомирському НАЕУ (майже у 7 разів), Полтавській ДАА (у 4 рази) та майже втричі – у Луганському НАУ, Херсонському ДАУ і Харківському НТУСГ.

Внаслідок скорочення ліцензованого обсягу та місць державного замовлення відбулося певне зниження привабливості навчання за напрямом підготовки 030601 «Менеджмент» в аграрних ЗВО України. Індикаторами такого процесу є зниження чисельності поданих абітурієнтами заяв та кількості зарахованих студентів. Зокрема, за досліджуваний період кількість поданих абітурієнтами заяв скоротилася з 6345 до 5348, або на 15,7%. Проте, у 2015 році у шести університетах кількість поданих заяв була більшою, ніж у 2012 році: у Сумському НАУ – на 45,2%, Кіровоградському НТУ – на 32,6%, Миколаївському НАУ – 24,9%, Подільському ДАТУ – 23,5%, Вінницькому НАУ – 17,6%, Національному лісотехнічному університеті – на 8,7%.

Закономірно, що виявлена тенденція скорочення чисельності поданих заяв до аграрних ЗВО за напрямом підготовки «Менеджмент» мала наслідком скорочення кількості зарахованих студентів. Так, у 2015 році порівняно з 2012 роком, чисельність зарахованих студентів скоротилася з 1000 до 624 осіб. Проте зберегли позитивну динаміку набору студентів такі ЗВО, як Харківський НАУ, де приріст склав 37,5%, Харківський НТУСГ – 16,7%, НЛТУ – 9,1% та Кіровоградський НТУ – 6,3%. Відповідно, для решти ЗВО характерним було скорочення набору студентів. Найістотніше скорочення відмічається у Житомирському НАЕУ (більше, ніж у 5 разів) та Луганському НАУ (більше, ніж у 4 рази). Для решти ЗВО чисельність зарахованих студентів у 2015 році варіювала від 35,2% до 77,5% відповідних значень 2012 року.

Отримані кількісні показники динаміки вступних кампаній за 2012 – 2015 рр. дозволили провести кореляційний аналіз з виявленням зв'язку між окремими показниками у розрізі аграрних ЗВО України денної та заочної форм

навчання (табл. 2). При цьому детермінуємо показники ліцензований обсяг та обсяг держзамовлення як мотивуючі, а кількість поданих заяв та кількість зарахованих студентів – як результативні.

Таблиця 2

Матриця парних коефіцієнтів кореляцій показників вступних кампаній за напрямом підготовки «Менеджмент» в аграрних ЗВО України

Денна форма				
Показник	Подано заяв	Зараховано студентів	Ліцензований обсяг	Обсяг держзамовлення
Подано заяв	1	-	-	-
Зараховано студентів	0,856413	1	-	-
Ліцензований обсяг	0,2888855	0,517933834	1	-
Обсяг держзамовлення	0,823896	0,745295725	0,294328756	1
Заочна форма				
Показник	Подано заяв	Зараховано студентів	Ліцензований обсяг	Обсяг держзамовлення
Подано заяв	1	-	-	-
Зараховано студентів	0,911515	1	-	-
Ліцензований обсяг	0,4259547	0,478414687	1	-
Обсяг держзамовлення	0,457676	0,603602366	0,276752346	1

Таким чином, зроблено висновок, що на кількість поданих заяв за денною формою навчання істотно впливав фактор обсягу держзамовлення $r = 0,823896$, а розмір ліцензованого обсягу не впливав на мотивацію абітурієнтів до подання заяв у певний аграрний ЗВО $r = 0,2888855$. Показник кількості зарахованих студентів за денною формою навчання також істотно залежав від обсягу держзамовлення $r = 0,745295725$, тоді як обсяг ліцензованого набору мав середній зв'язок із кількістю зарахованих студентів $r = 0,517933834$.

Отримане значення коефіцієнта кореляції $r = 0,294328756$, що характеризує зв'язок між обсягом державного замовлення та ліцензованим обсягом, дозволило нам підтвердити певні дисбаланси між кількісними значеннями даних показників у розрізі окремих ЗВО.

Високе значення коефіцієнта кореляції $r = 0,856413$, що характеризує зв'язок між кількістю поданих абітурієнтами заяв та чисельністю зарахованих

студентів свідчить про те, що ЗВО з більшою кількістю поданих заяв за напрямом підготовки менеджмент об'єктивно мали вищі значення чисельності зарахованих студентів.

Вступні кампанії за заочною формою навчання дещо відрізнялись від денної. Так, на кількість поданих заяв вплив обсягу державного замовлення був незначний, проте на чисельність зарахованих студентів даний фактор впливав істотно.

Підготовка спеціалістів та магістрів галузі знань 0306 «Менеджмент і адміністрування» у ЗВО України передбачала навчання за сімома спеціальностями, проте у досліджуваних аграрних ЗВО домінувало навчання за двома спеціальностями: «Менеджмент організацій і адміністрування» та «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності».

Визначено, що за досліджуваний період підготовку студентів ОКР спеціаліст денної форми навчання за спеціальністю «Менеджмент організацій і адміністрування» здійснювали 18 аграрних ЗВО, тоді як за спеціальністю «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» – 9 з 22 існуючих.

Заочна форма підготовки ОКР спеціаліст також характеризувалася домінуванням спеціальностей 7.03060101 та 7.03060104, при цьому за спеціальністю «Менеджмент організацій і адміністрування» підготовку здійснювали 15 аграрних ЗВО, а за спеціальністю «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» – лише 8.

Особливістю досліджуваних аграрних ЗВО є те, що вони не здійснювали підготовку ОКР спеціаліст за спеціальностями 7.03060102 «Менеджмент інноваційної діяльності», 7.03060103 «Менеджмент природоохоронної діяльності», 7.03060105 «Менеджмент інвестиційної діяльності», 7.03060106 «Управління в сфері економічної конкуренції», 7.03060107 «Логістика».

За досліджуваний період в аграрних ЗВО України підготовка фахівців ОКР магістр денної та заочної форм навчання здійснювалася переважно за спеціальностями «Менеджмент організацій і адміністрування» та «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», причому за спеціальністю «Менеджмент організацій і адміністрування» за денною формою навчання – у 21 з 22 аграрних ЗВО.

За денною формою навчання підготовку магістрів за спеціальністю 8.03060104 «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» здійснювали лише 11 з 22 аграрних ЗВО. За ОКР магістр порівняно з ОКР спеціаліст денної форми навчання у досліджуваних аграрних ЗВО здійснювали підготовку фахівців за спеціальностями «Менеджмент інноваційної діяльності» (Миколаївський НАУ, Національний університет водного господарства та природокористування), «Менеджмент природоохоронної діяльності» (Миколаївський НАУ, НУВГП), «Логістика» (Сумський НАУ, Уманський НУС (з 2015 р.)).

Досліджено, що для денної форми навчання ОКР спеціаліст вищими значеннями кількісних показників набору характеризувалася спеціальність «Менеджмент організацій і адміністрування», тоді як для ОКР магістр домінувала спеціальність «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності».

Порівняння середньорічних показників вступних кампаній ОКР спеціаліст та магістр заочної форми навчання за спеціальностями 7(8).03060104 «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» дозволило нам виявити перевагу ОКР спеціаліст (майже у півтора рази) за кількістю поданих заяв, зарахованих студентів, обсягом ліцензованого набору та кількістю місць державного замовлення.

Встановлено, що аграрні ЗВО України мали значні резерви щодо збільшення чисельності студентів напряму підготовки менеджмент як за денною, так і заочною формами навчання. Крім того, окремі ЗВО при високих значеннях ліцензованого обсягу не мали достатньої кількості місць державного замовлення як одного з пріоритетів при виборі майбутньої професії.

Зроблено висновок, що забезпечення популяризації підготовки висококваліфікованих менеджерів-аграріїв можливе не лише за рахунок збільшення держзамовлення, а й шляхом пошуку інших мотивуючих факторів. Серед них особливе місце займають дидактичні особливості професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю.

У третьому розділі **«Порівняльний аналіз змісту підготовки майбутніх менеджерів у закладах вищої аграрної освіти України та іноземних держав»** проведено порівняльний аналіз змісту вищої аграрної освіти майбутніх менеджерів в університетах досліджуваних країн; розкрито структурно-змістову характеристику навчальних планів досліджуваних аграрних ЗВО.

Специфікою освітніх систем порівнюваних країн є суттєві дидактичні відмінності у змісті підготовки майбутніх менеджерів у закладах вищої аграрної освіти України, Республіки Польща та Російської Федерації.

Встановлено, що в Україні та Російській Федерації обсяг навчального навантаження підготовки бакалавра на базі повної середньої освіти в аграрних університетах складає 240 кредитів, тоді як у Польщі – лише 180. При цьому підготовка магістра у РФ складає мінімум 120 кредитів, тоді як в Україні та Польщі – від 90.

Особливістю підготовки магістрів в Україні є навчання за освітньо-професійною або освітньо-науковою програмами, що передбачає обсяг навантаження 90 та 120 кредитів відповідно. Істотною ознакою є обсяг навчального кредиту в академічних годинах, а саме в Україні та Польщі один кредит дорівнює 30-ти годинам, тоді як у РФ – 36. Крім того, у досліджуваних

країнах тривалість академічної години різна. Так, за умови аудиторної роботи одна академічна година в Україні та Польщі дорівнює 40 хв, а у РФ – 45 хв.

Конвертування загальної тривалості навчання на бакалавріаті та у магістратурі в астрономічні години дозволило визначити загальний час підготовки фахівця (бакалавр та магістр): в Україні від 6600 до 7200, Республіці Польща – 5400, Російській Федерації – 9720 астрономічних годин. Таким чином, фахівець українського ЗВО навчається на 22% більше часу, порівняно з польським, але на 47% менше, ніж російський. Порівняння тривалості підготовки випускника польського та російського ЗВО показало, що у РФ загальні затрати часу в 1,8 рази більші. Проте, досвід Республіки Польща показує, що такі істотні відмінності у тривалості підготовки не зменшують рівень кваліфікації фахівця, що опосередковано може бути підтверджено істотно вищими показниками розвитку національної економіки, зокрема й аграрно-промислового комплексу Республіки Польща, порівняно з Російською Федерацією та Україною.

Проведене дослідження дозволило визначити комплексні показники підготовки фахівців в аграрних ЗВО досліджуваних країн, що відображено у таблиці 3.

Таблиця 3

Комплексні показники підготовки фахівців
в аграрних ЗВО досліджуваних країн

Україна	Республіка Польща	Російська Федерація
Обсяг бакалаврської програми на базі середньої освіти, кредитів (ECTS) не менше		
240	180	240
Обсяг магістерської програми, кредитів (ECTS) не менше		
90-ОПП (120-ОНП)	90	120
Обсяг кредиту ECTS (залікової одиниці), академічних годин		
30	30	36
Тривалість академічної годин, хвилин		
40	40	45
Сумарна тривалість навчання (бакалаврат (ліценціат) та магістратура), в перерахунку на астрономічні години		
6600 (7200)	5400	9720

З метою аналізу дидактичних особливостей підготовки майбутніх фахівців ступенів вищої освіти бакалавр та магістр нами було проаналізовано зміст підготовки майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти України, Республіки Польща та Російської Федерації.

Досліджено зміст підготовки майбутніх менеджерів спеціальності 073 «Менеджмент», в аграрних університетах України зокрема Національному університеті біоресурсів та природокористування України, Харківському національному аграрному університеті імені В. В. Докучаєва та Сумському національному аграрному університеті.

Вибір зазначених університетів із загального переліку 22 аграрних ЗВО України пояснюється тим, що НУБіП є базовим аграрним закладом вищої освіти, Сумський НАУ характеризується найвищою кількістю спеціальностей аграрного профілю, Харківський НАУ імені В. В. Докучаєва є одним з лідерів аграрної освіти регіону з досить високими динамічними показниками набору студентів.

Для аналізу освітніх умов підготовки майбутніх фахівців рівня ліценціат та магістр напрямку «Zarządzanie» («Управління») в аграрних ЗВО Республіки Польща нами було проаналізовано зміст підготовки у таких аграрних університетах, як: Варшавського сільськогосподарського університету (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie), Краківського аграрного університету (Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie) та Люблінського університету природничих наук (Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie).

Вибір указаних трьох університетів із загального переліку 6 аграрних ЗВО Республіки Польща пояснюється тим, що у кожному з них проводиться підготовка майбутніх фахівців за освітніми рівнями ліценціат та магістр напрямку «Менеджмент».

З метою вивчення особливостей підготовки майбутніх фахівців освітніх рівнів бакалавр напрямку підготовки 38.03.02 «Менеджмент» та магістр напрямку підготовки 38.04.02 «Менеджмент» в аграрних ЗВО Російської Федерації було досліджено навчальні плани трьох аграрних університетів: Російського державного аграрного університету «Московська сільськогосподарська академія імені К. А. Тимірязєва», Саратовського державного аграрного університету та Омського державного аграрного університету.

За адміністративно-територіальною ознакою вибір вказаних ЗВО Республіки Польща та Російської Федерації є тотожним до вибору аграрних ЗВО в Україні, а саме один столичний і два регіональні університети, що наближує вихідні умови для аналізу та дозволяє об'єктивно оцінити процес підготовки майбутніх менеджерів.

Аналіз структури нормативної та варіативної частин навчального навантаження досліджуваних закладів вищої освіти з підготовки бакалаврів спеціальності 073 «Менеджмент» дозволяє зробити висновок про її раціональний розподіл. Виявлено, що у досліджуваних аграрних ЗВО дисципліни професійно-орієнтованого циклу займають більше половини

сумарного навчального навантаження, причому найвищим значенням характеризується навчальний план Сумського НАУ, де дисципліни вказаного циклу займають 151 навчальний кредит, що складає 62,9%, тоді як у НУБіП їх частка є найменшою і становить 50,8% сумарного навантаження.

Згідно з вимогами до навчальних планів ЗВО, академічне навантаження у розрахунку на один семестр повинно складати близько 30 кредитів. З проведеного аналізу найбільш рівномірний розподіл спостерігаємо у Харківському та Сумському національних аграрних університетах, тоді як у НУБіП відмічаємо істотні диспропорції розподілу навчального навантаження за семестрами: досить низьке наповнення навчальними дисциплінами третього семестру та істотне перевантаження сьомого і восьмого.

Підготовка майбутніх фахівців спеціальності 073 «Менеджмент» ступеня вищої освіти магістр у Національному університеті біоресурсів та природокористування проводиться у розрізі двох освітньо-наукових та трьох освітньо-професійних програм, у Сумському НАУ – за трьома освітньо-професійними програмами, у Харківському НАУ – за однією освітньо-професійною програмою.

Аналіз освітньо-наукових та освітньо-професійних програм НУБіП дозволив відмітити наявність дисциплін усіх циклів, тоді як в освітньо-професійній програмі Харківського НАУ дисципліни циклів гуманітарної та соціально-економічної і природничо-наукової предметної підготовки не представлені. У структурі навчальних планів досліджуваних університетів найвищу частку займають дисципліни циклу професійно-орієнтованої підготовки, що складає від 60 до 85,6%.

Загалом навчальні плани досліджуваних ЗВО за освітньо-професійними програмами характеризуються переважно збалансованою структурою, де семестрове навчальне навантаження варіює від 26,7 до 42,2%. За вказаним показником найбільш збалансованим вважаємо навчальний план ОПП «Менеджмент» Харківського НАУ та ОПП «Адміністративний менеджмент» НУБіП, де частка у структурі навантаження кожного семестру займає оптимальний рівень 33,3%. Навчальні плани за освітньо-професійними програмами у Сумському НАУ та НУБіП, за винятком ОПП «Адміністративний менеджмент», характеризуються підвищеною часткою навчального навантаження у другому семестрі.

Встановлено, що навчальна програма першого ступеня (ліценціат) у досліджуваних ЗВО Польщі має різний обсяг навантаження, проте відповідає нормативним значенням не менше 180 та 210 кредитів відповідно для шести та семи семестрів навчання. У Краківському аграрному університеті та Люблінському університеті природничих наук програмою першого ступеня не було передбачено дисципліни за вибором студента, тоді як у Варшавському

сільськогосподарському університеті вказані дисципліни були наявні, а їх сумарний обсяг складав 16 кредитів.

Нормативна частина навчальних дисциплін у структурі навчальних планів Варшавського та Краківського університетів займає майже однакову частку, відповідно 66,3% та 67,2%, а у Люблінському університеті природничих наук – на рівні 88,6%. Частка практики та інших видів робіт у досліджуваних університетах варіює від 9,0% у Люблінському УПН до 12,0% у Варшавському СГУ. Варіативна частина у Варшавському та Краківському університетах складає відповідно 21,7 та 23,3%, тоді як у Люблінському УПН – лише 2,4%.

З метою проведення компаративного аналізу навчальних планів підготовки менеджерів в аграрних університетах Польщі та України було диференційовано навчальні дисципліни польських ЗВО у розрізі українських відповідників, ототожнивши їх за логічно-змістовими критеріями.

З проведеного аналізу встановлено, що на дисципліни циклу професійно-орієнтованої підготовки припадає від 93 кредитів у Варшавському СГУ до 147 кредитів в Люблінському УПН, тоді як у Краківському АУ на даний цикл дисциплін передбачено 111 кредитів, що нижче відповідних значень аграрних ЗВО України (від 121 до 151 кредита).

Станом на 2016 р. у досліджуваних аграрних ЗВО Польщі передбачалась підготовка майбутніх фахівців рівня магістр. При цьому, підготовку у Варшавському сільськогосподарському університеті проводили за напрямом «Zarządzanie» («Управління»), у Краківському аграрному університеті за напрямом «Ekonomia – Zarządzanie i marketing w agrobiznesie» («Економіка – менеджмент в агробізнесі»), а у Люблінському університеті природничих наук за напрямом «Zarządzanie i inżynieria produkcji» («Управління та виробництво продукції»).

Підготовка фахівців за магістерськими програмами у досліджуваних аграрних ЗВО Польщі складала 30 кредитів навчального обсягу у кожному семестрі, що повністю відповідає рекомендованому середньосеместровому навантаженню.

Встановлено, що структура розподілу дисциплін у навчальних планах напряму підготовки «Менеджмент» освітнього ступеня бакалавр в аграрних ЗВО Росії за нормативними та вибірковими дисциплінами повністю відповідає освітньому стандарту лише в Омському ДАУ. Таким чином, можемо зробити висновок, що навчальні плани РДАУ та СДАУ є незбалансованими.

За семестровим розподілом у Російському ДАУ МСГА відмічаємо істотні диспропорції розподілу навчального навантаження. Так, відзначаємо досить низьке навантаження навчальними дисциплінами сьомого та істотне перевантаження четвертого семестру.

У досліджуваних аграрних ЗВО Росії навчальні плани напряму підготовки 38.03.02 «Менеджмент» за циклами навчальних дисциплін мають подібну структуру з певними незначними відмінностями.

Підготовку фахівців напряму підготовки 38.04.02 «Менеджмент» освітнього рівня магістр у Російському державному аграрному університеті «Московська сільськогосподарська академія імені К. А. Тимірязєва» було проведено у розрізі чотирьох магістерських програм на основі навчального плану за профілем «Управленческое консультирование» («Управлінське консультивання»). У Саратовському ДАУ аналіз здійснювався за освітньою програмою «Менеджмент в агропромисловому комплексі» («Менеджмент в агропромисловому комплексі»), в Омському ДАУ – за освітньою програмою «Менеджмент організацій» («Менеджмент організацій»). При цьому обсяг програми магістратури становив 120 залікових одиниць незалежно від форми навчання.

Загалом на навчальну та виробничу практики у досліджуваних ЗВО було відведено більше 40% навчального навантаження, що значно перевищує частки практик у структурі навчального навантаження підготовки магістрів у досліджуваних аграрних ЗВО України, навчальні плани яких характеризувались часткою практик від 13,7% до 26,7%.

Особливістю підготовки магістрів у Саратовському ДАУ є 5 семестрів навчання. Таким чином, середньосеместрове навантаження складало 24 залікові одиниці. Варто відмітити, що на один семестр у Саратовському ДАУ припадало від 18 до 30 залікових одиниць, при цьому відхилення від середнього значення показника становило 25%, а отже, розподіл навчального навантаження за семестрами у даному ЗВО був найменш рівномірним.

Відповідно, найбільш збалансованими навчальними планами за даним показником були магістерські програми в Омському ДАУ та Російському ДАУ МСГА.

Порівняння навчальних планів підготовки менеджерів у досліджуваних університетах дозволило відмітити подібні значення загальної чисельності дисциплін у навчальних планах, зокрема в Україні та РФ від 63 до 85 і дещо менше у Польщі – від 62 до 74.

Порівняння обсягу навчального навантаження за профільними дисциплінами групи менеджмент свідчить про близькі значення в українських та російських аграрних ЗВО – від 66 до 93 кредитів та значно менші значення у польських ЗВО – від 34 до 59 кредитів. Досліджувані навчальні плани характеризуються також і різною кількістю зазначених дисциплін. Так, у навчальних планах досліджуваних українських ЗВО їх кількість варіює від 19 до 25, у російських – від 18 до 24, тоді як у польських – від 9 до 15.

Наповнення навчальних планів досліджуваних аграрних ЗВО України навчальною та виробничою практиками характеризується часткою на рівні від 3,33% до 10%, у Республіці Польща значення частки найнижче і варіює від 1,33% до 3,62%, а в університетах РФ становить від 14,7% до 20,0%.

З метою визначення подібності навчальних планів досліджуваних аграрних ЗВО серед дисциплін групи менеджмент було проведено кореляційний аналіз. Вихідними даними для аналізу були навчальні плани у розрізі навчальних дисциплін групи менеджмент із зазначенням обсягу навчального навантаження у кредитах.

Загалом, виходячи з аналізу структурно-змістової характеристики навчальних планів підготовки майбутніх менеджерів у досліджуваних аграрних ЗВО робимо висновок про відносну подібність навчальних планів українських ВНЗ та їх загальну несхожість з навчальними планами аграрних ЗВО Республіки Польща та Російської Федерації. У свою чергу навчальні плани польських та російських ЗВО характеризуються більшою подібністю.

Узагальнення дидактичних особливостей підготовки менеджерів в аграрних ЗВО України, Республіки Польща та Російської Федерації подано у таблиці 4.

Таблиця 4

Дидактичні особливості підготовки менеджерів в аграрних ЗВО України, Республіки Польща та Російської Федерації

Україна	Республіка Польща	Російська Федерація
Сумарна кількість дисциплін (бакалаврат (ліценціат) та магістратура) в досліджуваних аграрних ЗВО		
73 – 85	62 – 74	63 – 82
Частка практик в загальному навантаженні (бакалаврат (ліценціат) та магістратура) у досліджуваних аграрних ЗВО, %		
3,33 – 10,0	1,33 – 3,62	14,7 – 20,0
Кількість дисциплін групи менеджмент у досліджуваних аграрних ЗВО		
19 – 25	9 – 15	18 – 24
Обсяг навантаження дисциплін групи менеджмент в досліджуваних аграрних ЗВО, кредитів (залікових одиниць) ECTS		
79 – 93	34 – 59	66 – 92
Обсяг навантаження дисциплін групи менеджмент у досліджуваних аграрних ЗВО, у перерахунку на астрономічні години		
1580 – 1860	680 – 1180	1782 – 2484
Форми проведення занять		
Лекції, практичні, семінарські, лабораторні	Лекції, практичні, семінарські, лабораторні	Лекції, практичні, семінарські, лабораторні

Проте, незважаючи на певні дидактичні відмінності аграрних ЗВО досліджуваних країн, можна зазначити, що в основу концепції підготовки майбутнього менеджера закладено вимоги відповідності умовам Болонського процесу, достатньої профільної підготовки, варіативності та мобільності що дозволяє розширювати співпрацю у галузі вищої аграрної освіти й зумовлює розробку відповідних рекомендацій.

У четвертому розділі **«Рекомендації з удосконалення професійної підготовки майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти України»** проведено соціологічне дослідження професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах України та іноземних держав, здійснено аналіз його результатів та розроблено рекомендації з удосконалення професійної підготовки майбутніх менеджерів у вітчизняних аграрних ЗВО.

Проведений на основі досвіду та практик порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти України та іноземних держав засвідчив необхідність розробки відповідних рекомендацій.

З метою вивчення громадської думки та підготовки рекомендацій щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України нами проведені соціологічні дослідження.

До соціологічного дослідження були залучені майбутні менеджери – студенти освітнього рівня магістр українських та польських аграрних університетів, які здійснювали оцінку діяльності закладів за 5-бальною шкалою.

За результатами опитування як українськими, так і польськими респондентами доволі високо та відносно однаково оцінені такі фактори впливу на успішність навчання, як кількість годин на вивчення профільних дисциплін (4,35 – 4,40 бала відповідно), матеріальні умови (4,41 – 4,33 бала відповідно), умови для навчання та відпочинку, у т. ч. для самопідготовки (4,1 – 4,16 бала відповідно) та усвідомлення важливості знань для подальшої кар'єри (по 4,17 бала).

Порівняно з респондентами українських ЗВО, польські студенти надають високу оцінку впливу на успішність навчання таких факторів, як кількість годин на навчальну та виробничу практики (4,7 бала) та психологічний клімат на заняттях й у позааудиторний час (4,79 бала), тоді як українські студенти акцентують увагу на таких факторах, як: наявність досвіду керування групою людей (староста класу, староста групи, неформальний лідер у колективі та ін.) (4,54 бала), екскурсії на передові підприємства, організації, установи (4,53 бала), навчально-матеріальна база університету (наявність технічних засобів навчання, матеріалів та ін.) (4,53 бала) та престижність обраної професії (4,46 бала).

З метою дослідження уподобань студентів у контексті вивчення професійно орієнтованих дисциплін менеджера аграрної сфери та виявленні розбіжностей у поглядах були визначені середньоарифметичні значення бальної оцінки кожної з дисциплін з обраного переліку. При цьому видно, що в оцінках студентів країн істотно відрізняються погляди на важливість вивчення певних дисциплін групи менеджмент. Так, студенти досліджуваних аграрних ЗВО України найбільш високо оцінюють включення до змісту професійної підготовки таких дисциплін, як: «Управління персоналом» (4,78 бала), «Стратегічне управління» (4,59 бала), «Управління проектами» (4,58 бала), «Управління змінами» (4,56 бала), «Математичні моделі в менеджменті та маркетингу» (4,56 бала), «Операційний менеджмент» (4,54 бала), «Управління потенціалом підприємства» (4,53 бала) «Управління якістю» (4,50 бала), «Корпоративне управління» (4,38 бала), «Менеджмент діяльності підприємств на ринку товарів і послуг» (4,36 бала) та «Інноваційний менеджмент» (4,3 бала).

У свою чергу, респонденти польського університету відзначили такі дисципліни: «Менеджмент діяльності підприємств на ринку товарів і послуг» (4,99 бала), «Інформаційні системи і технології в управлінні організацією» (4,99 бала), «Математичні моделі в менеджменті та маркетингу» (4,97 бала), «Міжнародний менеджмент» (4,95 бала), «Логістичний менеджмент» (4,93 бала), «Менеджмент підприємства (за видами економічної діяльності)» (4,87 бала), «Управління якістю» (4,79 бала), «Комунікативний менеджмент» (4,73 бала), «Управління потенціалом підприємства» (4,7 бала), «Корпоративне управління» (4,7 бала), «Управління персоналом» (4,64 бала), «Менеджмент консалтинг» (4,62 бала) та «Управління змінами» (4,51 бала).

Крім того, окрема увага у соціологічному дослідженні приділялася й вивченню персонального бачення майбутніх менеджерів українських аграрних ЗВО питань підвищення ефективності вивчення менеджменту, удосконалення їх професійної підготовки. Були запропоновані відкриті відповіді й пропозиція висловити побажання та бачення. Проаналізувавши та провівши групування, було узагальнено рекомендації майбутніх менеджерів аграрних закладів вищої освіти України, серед яких основними є:

1. Збільшити кількість навчальних годин на вивчення професійно-орієнтованих дисциплін з одночасним скороченням частки дисциплін, що не мають прямого відношення до майбутньої управлінської діяльності.

2. Збільшити кількість практичних занять розрахункового характеру з одночасним зменшенням кількості семінарських занять з профільних дисциплін.

3. Посилити співпрацю закладів вищої освіти з передовими аграрними підприємствами регіону та потенційними роботодавцями шляхом збільшення інтенсивності відвідувань та проходження на їх базі практик; врахувати

пропозиції менеджерів вказаних суб'єктів господарювання щодо сучасних вимог до підготовки майбутніх фахівців та імплементувати їх у навчальний процес.

4. Забезпечити полегшення умов проходження виробничої практики за кордоном, зокрема у провідних країнах Європи.

Таким чином, дослідженням виявлено, що удосконалення професійної підготовки майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти носить комплексний характер і потребує рекомендацій за інституціональним, організаційним і дидактичним компонентами.

Встановлено, що за інституціональним компонентом необхідним є удосконалити нормативно-правову базу, зокрема розробити і впровадити нові стандарти професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України.

З метою скорочення відтоку українських абітурієнтів до закладів вищої освіти зарубіжних країн в умовах лібералізації міграційних процесів важливо збільшити інвестиції у капітальні проекти, які є основою розвитку національної освітньої системи, а за умови створення належних організаційних та педагогічних умов можуть бути факторами залучення іноземних громадян до навчання у закладах вищої освіти України.

Стимулювання розвитку системи приватних закладів вищої освіти і залучення приватного капіталу є одним із важливих завдань.

Виявлено, що за організаційним компонентом удосконалення професійної підготовки майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти України актуальною постає активізація підготовки майбутніх фахівців-аграріїв у ЗВО Причорноморського, Придніпровського та Центрального економічних регіонів. Це може стосуватися таких аграрних ЗВО, як Дніпропетровський державний аграрний університет, Таврійський державний агротехнологічний університет, Одеський державний аграрний університет, Державний вищий навчальний заклад «Херсонський державний аграрний університет», Миколаївський національний аграрний університет, Уманський національний університет садівництва та Кіровоградський національний технічний університет.

В умовах входження України до європейського освітнього простору рекомендуємо розширити міжнародну співпрацю у сфері професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю шляхом створення програм подвійних дипломів, запровадження та розширення освітніх і наукових обмінів.

Вважаємо необхідним активізацію допрофесійної підготовки за рахунок професійної орієнтації учнів закладів загальної середньої і позашкільної освіти на спеціальність менеджмент в університетах аграрного профілю.

За дидактичним компонентом рекомендуємо впровадити у навчальний процес українських ЗВО дисципліни, наявні у планах аграрних університетів Польщі, що дозволить наблизити педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів аграрної сфери до світових і європейських підходів.

Вважаємо необхідним у навчальному процесі вітчизняних аграрних ЗВО спеціальності 073 «Менеджмент» посилити зміст підготовки за рахунок таких навчальних дисциплін, як: «Практикум керівника», «Системний аналіз у менеджменті», «Управлінський облік», «Екологічний менеджмент», «Етика в менеджменті», «Інтегрована система менеджменту» та «Управління знаннями».

На основі аналізу навчальних планів підготовки менеджерів у аграрних ЗВО досліджуваних країн вважаємо, що збільшення переліку та обсягу навчального часу на вивчення профільних навчальних дисциплін не може бути абсолютною вимогою у підготовці висококваліфікованого управлінця у сфері агропромислового комплексу.

Крім того, на основі вивчення навчальних планів вітчизняних аграрних ЗВО рекомендуємо укрупнити значну кількість профільних дисциплін, що дублюються за змістом, у межах навчальних тем.

Враховуючи надзвичайно важливу роль навчальних, технологічних та виробничих практик у процесі підготовки висококваліфікованого фахівця, у тому числі і менеджера аграрної сфери, необхідно рекомендувати вітчизняним аграрним університетам збільшити їх обсяг, довівши значення частки у структурі навчального навантаження до 15%.

У дидактичному аспекті рекомендуємо використовувати різноманітні форми, методи і засоби навчання студентів, серед яких як традиційні навчальні заняття (лекційні, лабораторні, практичні), так і інноваційні (інтернет-конференції, вебіари, спецсемінари тощо).

Вагомого значення у методах професійної підготовки майбутніх менеджерів аграрної сфери набувають тренінги, дискусії, метод проектів, мультимедіа та візуалізація, тестування і самоконтроль, самокорекція, практична робота тощо). Серед засобів навчання вважаємо необхідним використовувати електронні освітні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення тощо.

Виконана науково-дослідна робота щодо теорії і практики професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю дозволила зробити відповідні висновки.

ВИСНОВКИ

1. Дослідження теорії та практики підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю показало, що проблема є досить актуальною. Необхідність і своєчасність її розробки зумовлені важливими процесами інтеграції освіти України в європейський і світовий освітній простір, приєднанням національної системи вищої освіти до Болонської конвенції, посиленням уваги до фахової підготовки менеджера аграрної сфери.

Особливої уваги заслуговує дослідження професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України та порівняння з практикою іноземних держав, що не було предметом цілісного наукового дослідження.

2. Здійснено термінологічний аналіз основних понять і термінів питань професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю.

Узагальнення різних теоретичних підходів до питань діяльності закладів вищої освіти показало, що університет аграрного профілю – це галузевий аграрний заклад вищої освіти, що здійснює професійну підготовку фахівців переважно за спеціальностями галузі знань аграрні науки та продовольство, провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти, прикладні наукові дослідження й культурно-просвітницьку діяльність, є провідним науковим і методичним центром і має розвинуту інфраструктуру.

Сформульовано визначення поняття професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України та досліджуваних країн як підготовки, спрямованої на здобуття кваліфікації за спеціальністю менеджмент, що передбачає ґрунтовну теоретичну і практичну підготовку, необхідну для здійснення професійної діяльності.

3. Здійснено науково-методологічне обґрунтування професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю як системи в аспекті різноманітних компонентів.

Визначено та обґрунтовано основні структурні компоненти професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю, серед яких особливу увагу приділено інституціональним, організаційним і дидактичним.

Так, інституціональним компонентом професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю є заходи та дії, що здійснює держава у галузі діяльності аграрних закладів вищої освіти, серед яких політико-правові умови, законодавство (нормативне забезпечення), державне управління, інституціональна структура тощо.

До складових організаційного компоненту належить інфраструктура закладів вищої освіти, їх організаційна, освітня, наукова, кадрова діяльність.

Дидактичним компонентом професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю є зміст (галузеві стандарти вищої освіти, навчальні плани підготовки фахівців, навчальні програми дисциплін тощо), форми (лекції, практичні, семінарські та лабораторні заняття, самостійна робота, контрольні заходи, навчальна, виробнича, технологічна та переддипломна практики), сукупність різноманітних методів та засобів навчання.

4. Розкрито особливості професійної підготовки менеджерів в університетах аграрного профілю України та інших держав за інституціональним та організаційним компонентами.

Встановлено, що професійна підготовка майбутніх менеджерів представлена практично в усіх аграрних закладах вищої освіти України, Республіки Польща і Російської Федерації за освітніми ступенями бакалавр і магістр.

Виявлено значний вплив державного замовлення, наявності рівнів вищої освіти, регіональних особливостей (кількості аграрних підприємств, площ земельних угідь, чисельності населення регіону) на професійну підготовку майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю.

5. Визначено дидактичні основи професійної підготовки майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти України та досліджуваних країн.

Встановлено, що в Україні зміст підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю базується на засвоєнні студентами сукупності загальноосвітніх, фундаментальних і фахових знань, формуванні у них комплексу організаційних та економічних умінь і навичок професійної діяльності.

Зміст підготовки магістрів в аграрних університетах Республіки Польща, порівняно з планами університетів України та Російської Федерації, не передбачає навчальних та виробничих практик, тоді як на практики в аграрних ЗВО Росії відведено більше 40% навчального навантаження, а в українських ЗВО їх частка варіює від 13,7 до 26,7%.

У результаті дослідження з'ясовано, що зміст підготовки менеджерів в університетах аграрного профілю України характеризується подібністю і водночас загальною відмінністю змісту навчання та обсягу навантаження порівняно з досліджуваними країнами.

6. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України на основі досвіду та практик іноземних держав.

Встановлено, що за інституціональним компонентом необхідним є удосконалення нормативно-правової бази, зокрема розробка і впровадження нових стандартів професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю.

Особливого значення набуває збільшення обсягу капітальних інвестицій у вітчизняну систему вищої освіти з метою зменшення відтоку вітчизняних абітурієнтів до закордонних ЗВО, що за умови створення належних умов сприятиме залученню іноземних громадян до навчання у закладах вищої освіти України.

З метою зближення вітчизняної системи вищої освіти з європейською актуальним постає розширення міжнародної співпраці у сфері професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю.

Перспективами використання досвіду іноземних держав є залучення до співпраці із університетами аграрного профілю бізнесу і роботодавців, активізація і стимулювання розвитку системи приватних ЗВО.

Важливого значення в організаційному напрямі набуває створення програм подвійних дипломів, запровадження та розширення освітніх і наукових обмінів.

З метою рівномірного забезпечення аграрного сектору економіки висококваліфікованими управлінцями необхідним постає активізація підготовки майбутніх фахівців-аграріїв у Причорноморському, Придніпровському та Центральному економічних регіонах України шляхом посилення профорієнтаційної роботи закладами загальної середньої і позашкільної освіти, популяризація навчання за спеціальністю менеджмент та збільшення обсягів ліцензованого набору та кількості місць навчання за рахунок державного фінансування.

У змісті навчання майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти важливим є посилення підготовки із професійних дисциплін, зокрема системного аналізу в менеджменті, управлінського обліку, екологічного менеджменту, етики в менеджменті, інтегрованої системи менеджменту, управління знаннями та автоматизованих інформаційних технологій у менеджменті тощо.

Особливо вагомого значення набуває практична підготовка, зокрема збільшення годин на проходження практики.

Важливим є удосконалення освітнього процесу в аграрних закладах вищої освіти на основі сучасних методик професійної підготовки майбутніх менеджерів.

Крім цього, у дидактичному аспекті доцільним є використання різноманітних форм, методів і засобів навчання студентів, серед них як традиційні навчальні заняття (лекційні, лабораторні, практичні), так і

інноваційні (інтернет-конференції, вебінари, спецсемінари тощо). У методах професійної підготовки майбутніх менеджерів варто використовувати тренінги, дискусії, метод проектів, мультимедіа та візуалізацію, тестування і самоконтроль, самокорекцію, практичну роботу тощо).

Серед засобів навчання доцільно використовувати електронні освітні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення тощо.

Разом з тим, дане дисертаційне дослідження не розв'язує усіх аспектів досліджуваного питання. Подальшої розробки потребує детальне дослідження сучасних методик професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, навчальні посібники

1. Каричковський В. Д. Професійна підготовка менеджерів в університетах аграрного профілю: монографія / В.Д. Каричковський. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2017. – 292 с.
2. Каричковський В. Д. Методи прийняття управлінських рішень : навчальний посібник. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2010. – 117 с.
3. Роєнко О. А. Організація та планування садово-паркового господарства : навчальний посібник / О. А. Роєнко, В. Д. Каричковський, О. М. Саковська. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2013. – 142 с.
4. Роєнко О. А. Основи управління та менеджменту на підприємствах різних форм власності та господарювання : навчальний посібник / О. А. Роєнко, В. Д. Каричковський, О. М. Саковська. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2013. – 206 с.
5. Роєнко О. А. Організація, планування та управління на лісогосподарських підприємствах : навчальний посібник / О. А. Роєнко, В. Д. Каричковський, О. М. Саковська, М. І. Дяченко. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – 298 с.

Статті у наукових фахових виданнях

6. Каричковська С. П. Зовнішні та внутрішні фактори впливу на процес підготовки майбутніх учителів англійської мови в університетах України та Польщі / С. П. Каричковська, В. Д. Каричковський // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – Вип. 7. – К. : НПУ, 2010. – С. 83–87. – (Серія № 13. «Проблеми трудової та професійної підготовки»).
7. Каричковський В. Д. Організаційно-економічні і педагогічні основи інтенсифікації виробництва / В. Д. Каричковський // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи. – Випуск 36 : збірник наукових праць

/ за наук. ред. О. В. Биковської, Л. Л. Макаренко. – К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 104–106.

8. Каричковський В. Д. Територіально-економічне районування у розрізі аграрної професійної освіти / В. Д. Каричковський // Науково-практичний журнал «Наука і освіта» Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Ушинського, № 6. Педагогіка. – Одеса, 2016. – С. 22–29.

9. Каричковський В. Д. Теоретико-практичні аспекти системи вищої освіти Польщі / В. Д. Каричковський // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи. – Випуск 37 : збірник наукових праць / за наук. ред. О. В. Биковської, Л. Л. Макаренко. – К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 114–126.

10. Каричковський В. Д. Інституційні основи підготовки майбутніх менеджерів в аграрних ВНЗ України / В. Д. Каричковський, С. П. Каричковська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2016. – Вип. 50 (103). – С. 400–408.

11. Каричковський В. Д. Особливості кадрового забезпечення аграрних ВНЗ України / В. Д. Каричковський // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2016. – Вип. 51 (104). – С. 469–478.

12. Каричковський В. Д. Основні аспекти навчання іноземної мови у немовних ВНЗ України / В. Д. Каричковський, С. П. Каричковська // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. Випуск 77. – Херсонський державний університет, 2017. – С. 81–85.

13. Каричковський В. Д. Особливості вступної кампанії у вищих аграрних навчальних закладах України / В. Д. Каричковський // Неперервна професійна освіта : теорія і практика. – 2017. – Вип. 1–2. – С. 160–165.

14. Каричковський В. Д. Особливості професійної підготовки менеджерів у вищих навчальних закладах Російської Федерації / В. Д. Каричковський // Наукові записки / Ред. кол. : В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 159. – Серія : Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – С. 73–77.

15. Каричковський В. Д. Особливості сучасної освітньої парадигми при підготовці менеджерів в аграрних ВНЗ Російської Федерації / В. Д. Каричковський // Наукові записки : [зб. наук. статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Вип. 133. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. – С. 96–102. – (Серія педагогічні науки).

16. Каричковський В. Д. Кількісні показники вступних кампаній у вищих аграрних навчальних закладах України / В. Д. Каричковський // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Вип. 52 (105). – Запоріжжя : КПУ, 2017. – С. 456–463.

17. Каричковський В. Д. Аналіз відносних показників вступних кампаній у вищих аграрних навчальних закладах України / В. Д. Каричковський // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : Зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Вип. 53 (106). – Запоріжжя : КПУ, 2017. – С. 467–474.

18. Каричковський В. Д. Інформаційні технології як необхідна передумова підготовки майбутнього фахівця у вищій школі / В. Д. Каричковський // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : науковий журнал. Педагогічні науки / [гол. ред. П. Ю. Саух, відп. ред. Н. А. Сейко]. – Вип. 4 (90). – Житомир : Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2017. – С. 66–68.

19. Каричковський В. Д. Особливості територіального розміщення та оцінка діяльності аграрних ВНЗ Російської Федерації / В. Д. Каричковський // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. Випуск 78, Том 3. – Херсонський державний університет, 2017. – С. 128–133.

20. Каричковський В. Д. Проблеми вищої аграрної освіти в країнах пострадянського простору / В. Д. Каричковський // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2017. – Випуск 20. – С. 146–151.

21. Каричковський В. Д. Роль та місце інформаційних технологій у навчально-виховному процесі вищої школи / В. Д. Каричковський // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. – № 3 (58), вересень 2017. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – С. 177–181.

22. Каричковський В. Д. Теоретичні аспекти організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах України / В. Д. Каричковський // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету : збірник наукових праць. Серія «Педагогічні науки». – Вип. 36. – Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2017. – С. 107–111.

23. Каричковський В. Д. Теоретичні аспекти самостійної роботи студентів в умовах модернізації системи вищої освіти / В. Д. Каричковський // Інженерні та освітні технології. Щоквартальний науково-практичний журнал [Електронний журнал]. Тематичний випуск «Сучасна вища освіта : реалії,

проблеми, перспективи». – Вип. 3 (19). – Кременчук : КрНУ, 2017. – С. 38–43. – Режим доступу: <http://eetecs.kdu.edu.ua>

24. Каричковський В. Д. Теоретичні основи професійної підготовки майбутніх менеджерів у Російській Федерації / В. Д. Каричковський // Педагогічний альманах : зб. наук. праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Випуск 35. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. – С. 199–204.

25. Каричковський В. Д. Теоретичні основи професійно-орієнтованого навчання іноземної мови у немовних ВНЗ України / В. Д. Каричковський, С. П. Каричковська // Педагогічний часопис Волині : науковий журнал. – №3 (6). – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2017. – С. 7–12.

26. Каричковський В. Д. Теоретичні основи розвитку вищої професійної освіти у Республіці Польща / В. Д. Каричковський // Наукові записки : [зб. наук. статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Вип. 136. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. – С. 106–112. – (Серія педагогічні науки).

Статті у міжнародних наукових фахових виданнях

27. Каричковський В. Д. Динамічні показники стану галузі садівництва в Україні / В. Д. Каричковський // Teoretyczne i praktyczne innowacje w nauce : Materiały Międzynarodowej Naukowi-Praktycznej Konferencji, Gdańsk, 28.04.2012 - 30.04 2012. – 65–69.

28. Karychkovskiy V. Institutional framework of manager training in agricultural universities of Ukraine / V. Karychkovskiy // Debata edukacyjna. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie. – 2014. – Nr 7. – Pp. 55–62.

29. Karychkovskiy V. The regulatory system of training of future managers of agriculture in the universities of Ukraine / V. Karychkovskiy // Japanese Educational and Scientific Review. – No.1. (9) (January-June). Volume XII. «Tokyo University Press». – 2015. – P. 302–308.

30. Karychkovskiy V. Analiza kampanii rekrutacyjnej na uczelniach rolniczych Ukrainy / V. Karychkovskiy // International Journal of New Economics and Social Sciences; (Międzynarodowy Instytut Innowacji «Nauka – Edukacja – Rozwój» w Warszawie.) 2017. – № 6 (2). – P. 341–348. – DOI: 10.5604/01.3001.0010.7647.

31. Каричковский В. Д. Региональные аспекты развития аграрного образования в Украине / В. Д. Каричковский, С. П. Каричковская // Науковий огляд. – Київ. – 2016. – №10 (31). – С. 80–88. – Режим доступу : <https://elibrary.ru/item.asp?id=27476827>

Навчально-методичні матеріали

32. Основи підприємницької діяльності для студентів факультетів економіки і підприємництва, менеджменту, плодоовочівництва і виноградарства / [уклад. В. Д. Каричковський] ; Уманський ДАУ. – Умань : РВЦ, 2004. – 97 с.

33. Каричковський В.Д. Методичні вказівки і зміст навчальної практики з дисципліни «Економіка праці» (технічне нормування) / [уклад. : В. Д. Каричковський, А. Ф. Бурик] ; Уманський ДАУ. – Умань : РВЦ, 2006. – 56 с.

34. Каричковський В. Д. Прогнозування соціально-економічних процесів / [уклад.: В. Д. Каричковський, Л. А. Гаврилюк] ; Уманський ДАУ. – Умань : РВЦ, 2008. – 50 с.

35. Каричковський В. Д. Методичні рекомендації для виконання навчальної практики з дисципліни «Економіка праці» для студентів факультету «Менеджменту» / [уклад.: В. Д. Каричковський, А. Ф. Бурик] ; Уманський ДАУ. – Умань : РВЦ, 2009. – 44 с.

36. Методичні вказівки для практичних занять і самостійної роботи студентів заочної форми навчання із напрямку підготовки «Менеджмент» з дисципліни «Основи менеджменту» / [уклад. : О. А. Роєнко, В. Д. Каричковський, О. В. Загороднюк] ; Уманський ДАУ. – Умань : РВЦ, 2009. – 46 с.

37. Методичні рекомендації для написання курсової роботи «Організація планування та управління на лісогосподарських підприємствах» / [уклад. : О. А. Роєнко, В. Д. Каричковський, В. І. Дудін] ; Уманський НУС. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. – 61 с.

38. Методичні вказівки для проведення практичних та семінарських занять і самостійної роботи з дисципліни «Методи прийняття управлінських рішень» / [уклад. : В. Д. Каричковський, О. А. Роєнко] ; Уманський НУС. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2011. – 43 с.

39. Розрахунок комплексних нормативів витрат у галузі рослинництва на основі використання інформаційних технологій на базі науково-виробничого підрозділу Уманського НУС. / [уклад. : В. Д. Каричковський, А. Ф. Бурик] ; Уманський НУС. – Умань : РВЦ УНУС, 2012. – 110 с.

40. Методичні рекомендації для проведення практичних та семінарських занять і самостійної роботи з дисципліни «Підприємництво і менеджмент» для студентів напрямку підготовки 6.090101 «Агрономія» / [уклад. В. Д. Каричковський] ; Уманський НУС. – Умань : РВЦ УНУС, 2015. – 36 с.

41. Методичні рекомендації для проведення практичних та семінарських занять і самостійної роботи з дисципліни «Методи прийняття управлінських рішень» для студентів напрямку підготовки 6.030601

«Менеджмент»/ [уклад. В. Д. Каричковський] ; Уманський НУС. – Умань : РВЦ УНУС, 2016. – 36 с.

42. Методичні рекомендації для проведення практичних та семінарських занять і самостійної роботи з дисципліни «Самоменеджмент» для студентів напряму підготовки 6.030601 «Менеджмент» / [уклад. : О. В. Загороднюк, В. Д. Каричковський] ; Уманський НУС. – Умань : РВЦ УНУС, 2016. – 40 с.

Матеріали наукових та науково-практичних конференцій

43. Каричковський В. Д. Сучасний стан галузі садівництва в Україні / В. Д. Каричковський // Восьма Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Простір і час сучасної науки», 19 - 21 квітня 2012 р. – Режим доступу : <http://intkonf.org/k-e-n-karichkovskiy-v-d-suchasniy-stan-galuzi-sadivnitstva-v-ukrayini/>

44. Каричковський В. Д. Інтенсифікація виробництва екологічно чистої продукції садівництва / В. Д. Каричковський // Наукова еліта у розвитку держав : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., (Україна, Київ, 9 - 10 жовт. 2012 р.) / упоряд. О. В. Биковська, О. В. Лісовий, С. О. Лихота, Л. Л. Макаренко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т екології економіки і права ; Нац. центр «Мала академія наук України». – Вип. 1. – К. : ТОВ «Праймдрук», 2012. – С. 98–99.

45. Каричковський В. Д. Теоретичні засади розвитку ягідництва в Україні / В. Д. Каричковський // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Менеджмент ХХІ століття: проблеми і перспективи». – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві». – 2015. – С. 53–54.

46. Каричковський В. Д. Актуальність виробництва екологічно чистої продукції садівництва / В. Д. Каричковський // Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин : матеріали X міжнародної науково-практичної конференції. – Ч.1. – Умань : «Сочінський М.М.». – Умань. – 2016. – С. 103–105.

47. Каричковський В. Д. Training of future managers in agricultural universities of Ukraine / В. Д. Каричковський // Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Менеджмент ХХІ століття: проблеми і перспективи». – Умань : ВПЦ «Візаві». – 2016. – С. 30–33.

48. Каричковський В. Д. Аналіз вступних кампаній 2012 – 2015 рр. у вищих аграрних навчальних закладах України / В. Д. Каричковський // Науковий журнал «Альманах науки». За матеріалами міжнародної науково-практичної конференції «Наука та інновації». – Київ. – 2017. – №2. – С. 25–29.

АНОТАЦІЇ

Каричковський В. Д. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю: порівняльний аналіз. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2018.

Дисертаційне дослідження присвячене вивченню питання теорії та практики підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю.

Проаналізовано базові теоретичні поняття дослідження, розкрито теоретичні основи вищої аграрної освіти та представлено особливості професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю України та іноземних держав.

Здійснено науково-методологічне обґрунтування професійної підготовки майбутніх менеджерів в університетах аграрного профілю як системи в аспекті різноманітних компонентів. Проаналізовані інституційні та організаційні засади вищої аграрної освіти у досліджуваних країнах. Розкрито особливості нормативної бази, визначено перелік аграрних ЗВО та вивчено їх регіональний розподіл за територіально-адміністративними одиницями, досліджено особливості кадрового забезпечення та вступних кампаній за спеціальністю менеджмент.

Проведено порівняльний аналіз змісту вищої аграрної освіти майбутніх менеджерів в університетах України та іноземних держав, розкрито структурно-змістову характеристику.

Розроблено рекомендації з удосконалення професійної підготовки майбутніх менеджерів в аграрних закладах вищої освіти України на основі досвіду та практик іноземних держав.

Ключові слова: аграрний заклад вищої освіти, професійна підготовка, майбутній менеджер, вступна кампанія, зміст освіти, навчальний план, дисципліни групи менеджмент, порівняльний аналіз.

Каричковский В. Д. Теория и практика профессиональной подготовки будущих менеджеров в университетах аграрного профиля: сравнительный анализ. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2018.

Диссертационное исследование посвящено изучению проблемы подготовки будущих менеджеров в аграрных учреждениях высшего образования Украины и иностранных государств.

Осуществлен терминологический анализ основных понятий и терминов вопросов профессиональной подготовки будущих менеджеров в университетах аграрного профиля. Сформулированы определения понятий «аграрное высшее учебное заведение», «университет аграрного профиля», «профессиональная подготовка будущих менеджеров в университетах аграрного профиля» и др.

Выполнено научно-методологическое обоснование профессиональной подготовки будущих менеджеров в университетах аграрного профиля как системы в аспекте различных компонентов.

Определены и обоснованы основные структурные компоненты профессиональной подготовки будущих менеджеров в университетах аграрного профиля, среди которых особое внимание уделено институциональным, организационным и дидактическим.

Итак, институциональным компонентом профессиональной подготовки будущих менеджеров в университетах аграрного профиля являются меры и действия, которые осуществляет государство в области работы аграрных высших учебных заведений, среди которых политико-правовые условия, законодательство (нормативное обеспечение), государственное управление, институциональная структура и др.

К составляющим организационного компонента принадлежит инфраструктура учреждения высшего образования, их организационная, образовательная, научная, кадровая деятельность.

Определены дидактические основы профессиональной подготовки будущих менеджеров в аграрных учреждениях высшего образования Украины и исследуемых стран.

Установлено, что в Украине содержание подготовки будущих менеджеров в университетах аграрного профиля базируется на усвоении студентами совокупности общеобразовательных, фундаментальных и профессиональных знаний, формировании у них комплекса организационных и экономических умений и навыков профессиональной деятельности.

В результате исследования установлено, что содержание подготовки менеджеров в университетах аграрного профиля Украины имеет сходство и одновременно отличие от содержания обучения и объема с сопоставимыми странами.

Разработаны рекомендации по совершенствованию профессиональной подготовки будущих менеджеров в университетах аграрного профиля Украины на основе опыта и практик иностранных государств.

Установлено, что в институциональном компоненте необходимо совершенствование нормативно-правовой базы, в частности разработка и внедрение новых стандартов профессиональной подготовки будущих менеджеров в университетах аграрного профиля.

Особое значение приобретает увеличение объема капитальных инвестиций в отечественную систему высшего образования с целью уменьшения оттока отечественных абитуриентов в иностранные университеты, что при условии создания надлежащих условий будет способствовать привлечению иностранных граждан к обучению в учреждениях высшего образования Украины.

С целью сближения отечественной системы высшего образования с европейской, актуальным становится расширение международного сотрудничества в сфере профессиональной подготовки будущих менеджеров в университетах аграрного профиля.

Перспективами использования опыта иностранных государств является привлечение к сотрудничеству с университетами аграрного профиля бизнеса и работодателей, активизация и стимулирование развития системы частных учреждений высшего образования.

Важное значение в организационном направлении приобретает создание программ двойных дипломов, внедрение и расширение образовательных и научных обменов.

С целью равномерного обеспечения аграрного сектора экономики высококвалифицированными управленцами возникает необходимость в активизации подготовки будущих специалистов-аграриев в Причерноморском, Приднепровском и Центральном экономических регионах Украины путем усиления профориентационной работы заведениями общего среднего и внешкольного образования, популяризации обучения по специальности менеджмент и увеличение объемов лицензированного набора и количества мест обучение за счет государственного финансирования.

В содержании обучения будущих менеджеров в аграрных учреждениях высшего образования важным является усиление подготовки по профессиональным дисциплинам, в частности системного анализа в менеджменте, управленческого учета, экологического менеджмента, этики в менеджменте, интегрированной системы менеджмента, управления знаниями и автоматизированных информационных технологий в менеджменте и др.

Особенно большое значение приобретает практическая подготовка, в частности увеличение часов на прохождение практики. Важным является и совершенствование образовательного процесса в аграрных учреждениях высшего образования на основе современных методик профессиональной подготовки будущих менеджеров.

Ключевые слова: аграрное высшее учебное заведение, профессиональная подготовка, будущий менеджер, вступительная кампания, содержание образования, учебный план, дисциплины группы менеджмент, сравнительный анализ.

Karychkovskyi V. D. Theory and practice of professional training of future managers in agricultural universities: a comparative analysis. – Manuscript.

Thesis for the Doctor's Degree in Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – Theory and methods of professional education. – National Pedagogical University by M. P. Dragomanov.

The dissertation research is devoted to the study of the problem of future manager training in higher agrarian institutions of Ukraine, the Republic of Poland, and the Russian Federation. On the basis of a comparative analysis, the specifics of training of future managers in the system of higher professional education are presented.

The current regulatory and legal support for Ukraine's educational legislation in the field of training specialists in higher agrarian educational institutions are analyzed in the dissertation. Classification of levels and degrees of higher education, directions of training and specialties of the agricultural profile are presented; the systematization of specialties based on the current legislation of Ukraine is carried out.

The definition of an agrarian university is formulated depending on the structure and list of branches of knowledge for which the relevant specialists are trained. The branches of knowledge, directions of training and specialties of educational and qualification levels of bachelor, specialist and master in accordance with the preliminary and new editions of the Law of Ukraine "On Higher Education" are defined.

The comparative analysis of quantitative indicators of the admission process in the specialty "Management" from 2012 to 2015 in the context of Ukrainian agrarian universities of full-time and part-time studies is carried out. The scientific and methodological foundations for the training of future managers as a system are described, and its structural components are identified and justified.

According to the developed system of indicators for assessing the effectiveness of introductory campaigns, their analysis is carried out in the context of agrarian universities of Ukraine. The recommendations concerning the implementation of the advanced practices of the analyzed countries into the Ukrainian system of future manager training are presented.

Keywords: agricultural university, vocational training, future manager, admission process, educational content, curriculum, disciplines of the management group, comparative analysis.

Підписано до друку 26.04.2018 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 пр. Зам. № 097
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.